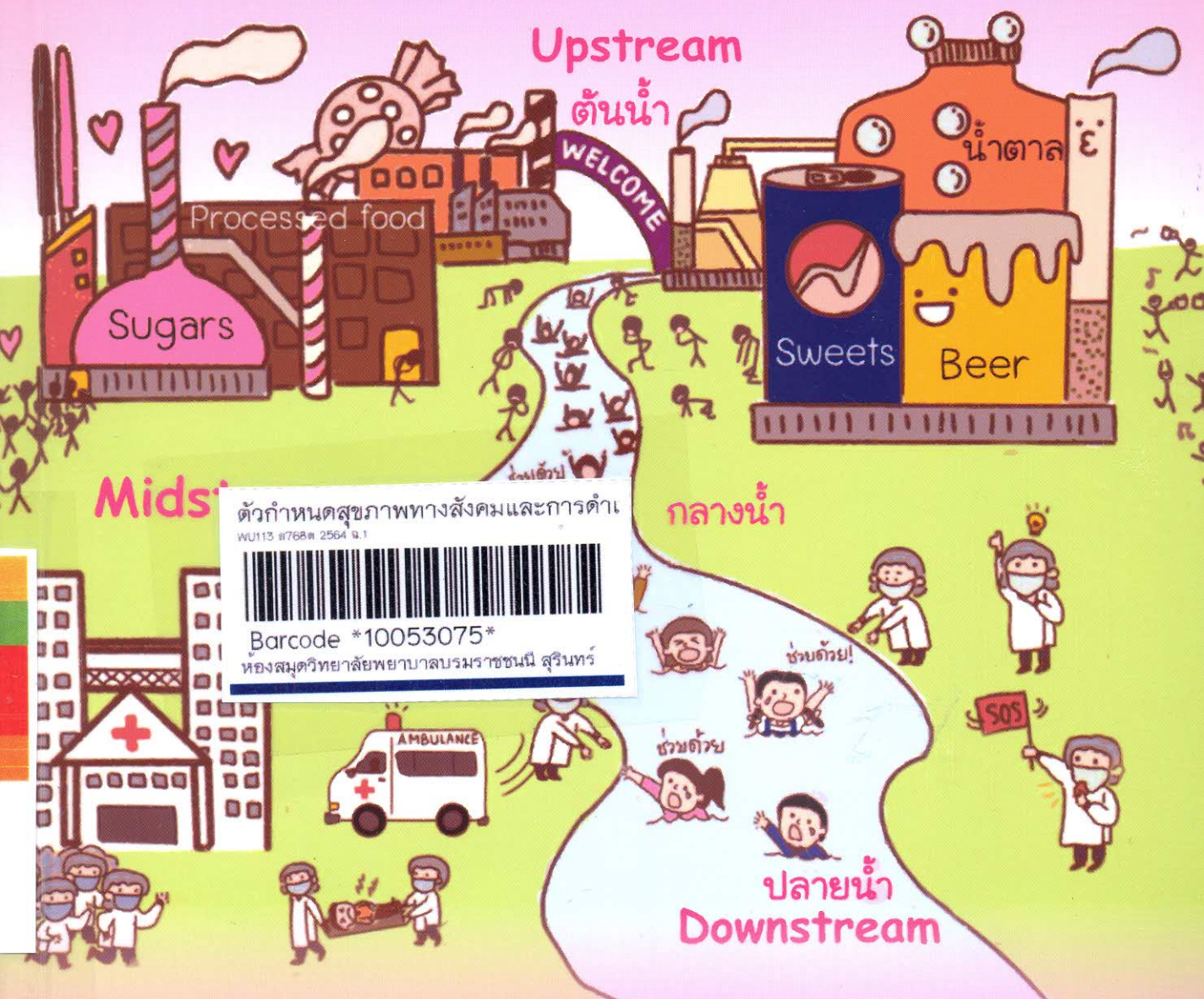

ตัวกำหนดสุขภาพทางสังคม และ การดำเนินงานกับประชากร : การนำไปใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก

Social Determinants of Health and Population Approach : Implications for Oral Health Promotion

ศาสตราจารย์ ดร. กัตตาแพทย์หัตถ์สุดาตว กฤษณาพรหม
ภาควิชาทันตกรรมชุมชน คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	i
กิตติกรรมประกาศ	iv
คำนิยม	vi
สารบัญ	ix
บทนำ	1
บทที่ 1 วิวัฒนาการของงานทันตกรรม	3
งานบริการที่เน้นการรักษา (Treatment-based service)	5
งานบริการทันตกรรมป้องกัน (Preventive dentistry)	7
การปรับพฤติกรรมปัจเจกบุคคล (Individual behavioural approach)	10
ทันตสุขศึกษา	10
การปรับพฤติกรรมแบบผู้ป่วยมีส่วนร่วม	13
การปรับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม (Socio-environmental approach)	17
บทที่ 2 ทฤษฎีพฤติกรรมสุขภาพ	21
ทฤษฎีความเชื่อสุขภาพ (Health Belief Model: HBM)	22
ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยสังคม (Social Learning Theory)	27
แนวคิดเรื่องนิสัยและกิจวัตร (Habits and Routines Concept)	30
ทฤษฎีลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลง (Stages of Change/ Transtheoretical Model of Health Behavior Change)	33
แบบจำลองพรีซีดี (PRECEDE Model)	40

	หน้า
แบบจำลองทางระบบนิเวศน์ของพฤติกรรมสุขภาพ (Ecological Model of Health Behaviors)	42
เส้นทางชีวิต (Life Course Approach)	44
เปรียบเทียบทฤษฎีที่เกี่ยวกับพฤติกรรมและสุขภาพ	55
บทที่ 3 ตัวกำหนดสุขภาพทางสังคม	57
ตัวกำหนดทางวัฒนธรรม (Cultural Determinant)	60
ตัวกำหนดทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Determinant)	65
สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม(Socio-Economic Status)	75
บทที่ 4 มาตรการต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ	87
ต้นน้ำ-ปลายน้ำ (Upstream – Downstream)	88
ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ (Upstream-Midstream-Downstream)	90
มาตรการปลายน้ำ (Downstream)	92
1. ทันตกรรมป้องกัน รวมไปถึงการจัดการแบบสงวนเนื้อพื้น	92
2. สุขศึกษารายปัจเจกบุคคล	93
แนวทางการดำเนินงานมาตรการปลายน้ำ	93
มาตรการกลางน้ำ (Midstream)	99
1. รณรงค์ (Campaign)	100
2. การศึกษามวลชน (Mass Education)	106
3. บุคคลแบบอย่าง (Role Model)	107
4. การพัฒนาชุมชน (Community Development)	112
5. การอบรมผู้นำชุมชนและวิชาชีพอื่น (Training Community and Professional Leaders)	112

	หน้า
6. กลุ่มให้คำปรึกษาและสนับสนุน	
(Counseling and supporting group)	114
มาตรการต้นน้ำ (Upstream)	115
1. การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ	
(Healthy Public Policy)	116
2. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ	
(Supportive Environment)	117
3. การควบคุมกลยุทธ์เชิงพาณิชย์	120
4. พื้นที่สุขภาพ (Healthy setting)	121
แนวทางการดำเนินงานมาตรการกลางน้ำและต้นน้ำ	125
ความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากมาตรการด้านสุขภาพ	
(Intervention-Generated Inequalities: IGI)	139
จากปลายน้ำสู่ต้นน้ำ	143
โครงการสร้างเสริมสุขภาพต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ	145
บทที่ 5 การดำเนินงานกับประชากร (Population Approach)	181
ปรากฏการณ์ของประชากร ไม่ใช่ของปัจเจกบุคคลหลายคน	182
ความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคลเป็นลักษณะปกติของหน่วยประชากร	185
การดำเนินงานกับกลุ่มเสี่ยงสูงไม่สามารถเปลี่ยนลักษณะ	
การกระจายของปรากฏการณ์ในประชากรได้	189
การดำเนินงานกับประชากร (Population Approach)	196
การดำเนินงานกับประชากร มาตรการทางสังคม	
และการลดความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพ	198
การดำเนินงานกับประชากรย่อยที่เสี่ยงสูง	
(Directed Vulnerable Population Approach : DVPA)	203

	หน้า
บทที่ 6 ทฤษฎีอื่นของการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน	207
แบบจำลองพีรอสี่ด-โพรอสี่ด (PRECEDE-PROCEED Model)	208
แบบจำลองทางระบบนิเวศน์ (Ecological Model)	212
สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา	213
กฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter)	214
กฎบัตรกรุงเทพ (Bangkok Charter)	217
คำประกาศเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Declaration)	219
กฎบัตรลอนดอน (London Charter)	221
ความรู้รอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy)	223
ภาพรวมของหลักการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน	229
บทที่ 7 การประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก	235
กรอบแนวคิดสำหรับการประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก	238
ตัวชี้วัดความสำเร็จของการสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก	247
ตัวอย่างการดำเนินและประเมินผลโครงการสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก	250
บทที่ 8 บทบาทของทันตบุคลากรในกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก	255
1. อ้างอิงหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ทันสมัย (Evidence-based)	257
2. สอน (Educate)	259
3. เสริมความสามารถหรือเสริมพลัง (Enable/Empower)	260
ทัศนคติเชิงบวกต่อชุมชน	261
ศึกษาชุมชน	263
ชุมชนมีอำนาจในทุกขั้นตอน	265
แต่ละโครงการคือการเรียนรู้ชุมชน	276
งานไม่ได้ ความสัมพันธ์ไม่เสีย	277

	หน้า
4. ไกล่เกลี่ย (Mediate)	279
5. เชื้ออำนวย (Facilitate)	280
6. ผลักดันเชิงนโยบาย (Advocate)	283
7. เผยแพร่ความรู้และพัฒนาทักษะแก่วิชาชีพ (Promote knowledge and develop skills in health professions)	287
บทที่ 9 สรุป	289
เอกสารอ้างอิง	299
ดัชนี	324
Index	331
ประวัติผู้เขียน	337